

Grenzen

Twee weken geleden is de grens tussen België en Nederland weer geopend voor familiebezoek, een week later is de openstelling verruimd voor vriendenbezoek en voor niet-essentieel verkeer. De grenscontrole is gestopt en de Europese afspraken over vrij verkeer van goederen en personen en vrije vestiging van personen binnen de Europese Unie kunnen weer schitteren aan de horizon.

In de afgelopen maanden van lockdown werden naast de landsgrenzen nog veel meer grenzen opgetrokken, bijvoorbeeld de grens tussen privé en openbare ruimte, of de dikke anderhalve meter grens tussen de ene en de andere mens. Het doel van de beperkingen was het indammen en minimaliseren van het besmettingsbereik van het coronavirus. Het belang van de begrenzings kwam alvast in de taal scherp tot uitdrukking. De leenwoorden zoals het Engelse 'social distancing' en het Franse 'confinement' - trouwens, 'confinement' is ook een Engels woord, met dezelfde spelling en dezelfde betekenis maar qua klank is de Franse versie toch sterker geassocieerd met het Engelse 'coffin' - waarschuwd in de monden van bestuurders en wetenschappers dat het een zaak van leven of dood was om toch vooral thuis te blijven.

Toch schrok ik van het gemak waarmee overheden hun macht konden opleggen aan hun onderdanen. Ik vraag me af of de burgerlijke inschikkelijkheid in dit geval een indicatie is voor burgerlijke inschikkelijkheid in echte oorlogssituaties. De meest vergaande maatregel, vind ik, was het verbod op bezoek aan familie in verpleeghuis of woonzorgcentrum. Dit verbod strekte zich uit tot de meest directe bloedlijn van ouder en kind. Daar waar, met het oog op geestelijk welzijn, piëteit de niet aflatende hulp en eerbied aan ouders en voorouders gebiedt, net daar werd van overheidswege, omwille van lichamelijke gezondheid, de efficiëntie van isolatie afgedwongen. Het leidde ertoe dat sommige verzwakte ouderen een volstrekt eenzaam sterven doormaakten. In dit schrijnende gevolg komt zeker de onwaardigheid van het bezoekverbod aan het licht; uit het dalend aantal besmettingen blijkt evenwel ook het nut van het verbod. Maar helpt het inzicht in de onwaardigheid enerzijds en de nuttigheid anderzijds ook om het goede te doen? Is het moreel beter om zo'n verbod naast je neer te leggen, of getuigt het juist van morele verstandigheid om het strikt in acht te nemen? Wat is moedig en wat is laf gedrag in deze situatie? Waar ligt de morele grens voor het respecteren van grenzen?

De coronakwestie getuigt dus van problemen die sowieso kleven aan het openen en sluiten van grenzen. In het debat over vluchtelingen en migranten worden mensenrechten en staatsbevoegdheden scherp tegenover elkaar gezet: ofwel primeer je de universele rechten van individuele mensen, waaronder het recht om te gaan en te staan waar men wil, ofwel vertrek je vanuit de bevoegdheden van staten, waaronder de bevoegdheid de eigen gemeenschap en het eigen gewest te controleren. In het eerste geval opteer je voor open grenzen, in het tweede voor strikte grenscontroles en stevige migratiebeperkingen, vaak vooral immigratiebeperkingen. Michael Dummett schrijft in *On Immigration and Refugees* (Londen, 2001) dat de eerste optie beslist thuishoort bij de katholieke geïnspireerde thomistische deugd van rechtvaardigheid. Deze deugd is gefundeerd in de creatuurlijke gelijkwaardigheid van alle mensen en vandaaruit wordt ze het gebod om in concrete situaties werk te maken van gelijkheid tussen mensen. Deze rechtvaardigheid is een beslissende ethische voorwaarde voor de politieke zorg voor het algemeen belang binnen particuliere politieke gemeenschappen. Rechtvaardigheid is dus ethisch maatgevend voor nuttigheid, en niet andersom. Daarom betekent de katholieke deugd van rechtvaardigheid dat het principe van open grenzen normerend is voor staatsmacht en politieke bevoegdheden. Hoe deze rechtvaardigheid doorwerkt in de christelijke notie van piëteit, is stof voor een volgende overweging. Hier mogen we besluiten dat volgens de thomistische katholieke leer rechtvaardigheid is gericht op openheid. Kan deze benadering helpen bij het bepalen van de morele grens voor het respecteren van grenzen? Ik

vermoed het toch, want deze leer wijst erop dat wie rechtvaardig wil zijn, ook bereid moet zijn tot opstand tegen onwaardige begrenzingsen.

Edith Brugmans

Turnhout, 21 juni 2020